

Till Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

KTH:s synpunkter på betänkandet SOU 2025:85 Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik (LI2025/01327)

Beslutet

Rektor beslutar att Kungl. Tekniska högskolan lämnar remissvar enligt nedan på betänkandet SOU 2025:85 Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik.

Ärendet

KTH har av Landsbygds- och infrastrukturdepartementet erbjudits tillfälle att lämna synpunkter på betänkandet SOU 2025:85 Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik, och lämnar härmed sina kommentarer.

Inledning

Som helhet är KTH positiv till slutbetänkandet, som tar upp de centrala utmaningarna inom genomförandet av den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken. Den övergripande kommentaren till delbetänkandet är att det lyfter ett flertal viktiga frågor, som återkommande setts i tidigare forskning på kommunal och regional nivå, och att den skisserade inriktningen för slutbetänkandet är positiv och ändamålsenlig för det arbete som görs på såväl lokal, regional och statlig nivå.

KTH ser fram emot att ta del av kommitténs slutbetänkande i juni 2026, då detta är en mycket viktig översyn och uppdatering av nuvarande politik och förutsättningar inom området.

Då de bärande idéerna behandlas i samtliga kapitel sammanfattas KTH:s remissvar i första hand under de rubriker från delbetänkandet som huvudsakligen behandlar de aspekter som KTH kommenterar. Delbetänkandets numrering har använts i de följande rubrikerna.

3 Utgångspunkter och huvudfrågor

Kommittén presenterar tre grundprinciper för det fortsatta arbetet: Territoriell sammanhållning, Effektiv och platsbaserad samordning samt Lokal och regional förankring. Dessa, och betoningen av en hållbar utveckling socialt, ekonomisk och miljömässigt i enlighet med den nationella strategin (Skr. 2020/21:133), bedöms som relevanta och centrala för en vidareutveckling av politikområdet och det följande genomförandet i kommuner, regioner och stat.

Betoningen av det territoriella är centralt, och möter också tidigare kritik där platser respektive ett markanvändningsperspektiv ofta inte funnits tydliggjort, utan funnits inom andra politikområden där kopplingen varit otydlig. Bland annat gäller det hur de regionala utvecklingsstrategierna haft svag koppling till de frågor som behandlas inom kommunal översiktsplanering, där kommunerna har ansvaret för en långsiktig markanvändning. Det bör också påpekas att landsbygdspolitiken har en otydlig roll i den kommunala planeringen, och uppfattas som en främst statlig politik. Samtidigt har alla frågor och verksamheter som diskuteras inom de två politikområdena en tydlig koppling till ett territorium, till exempel lokalisering, bostäder, transportinfrastruktur och miljöeffekter.

En nationell sammanhållen territoriell politik kommer med de omvärldsförändringar som sker få en allt större betydelse för beredskap, inte minst med hänsyn till behovet att säkra en långsiktig, inhemsk matvaruförsörjning, där landsbygdsfrågorna och regionala perspektiv är centrala.

Den nuvarande administrativa indelningen i kommuner och regioner, samt länsindelningen, bör även fortsättningsvis vara ändamålsenlig (se vidare under punkt 5) utifrån att politikområdet alltid har en rumslig koppling, och de lokala och regionala behoven, förutsättningarna och resurserna är avgörande, oberoende av politikområdets utformning. Att anpassa till funktionella indelningar i högre grad är inte resurseffektivt då dessa över tid förändras (till exempel arbetsmarknadsregioner) och även påverkas av genomförandet av politiken. Det är också en kostsam och lång process att förändra indelningen, och även kommittén bedömer att det på kort sikt inte är aktuellt. Då den nya regionorganisationen är i kraft i samtliga regioner sedan 2019 finns det också behov för dessa att fortsätta etableras i denna roll. Delbetänkandets förslag om förtydliganden om roller och ansvar för samtliga aktörer passar väl in i detta. Att skapa en enhetlig och flexibel modell med tydliga mål bör vara en framgångsrik modell som inte skapar behov att ändra de administrativa indelningarna.

Sektorsindelning och de målkonflikter som finns mellan det flertal politikområden som har betydelse för regional utveckling och landsbygdsfrågor är en välkänd utmaning, och det är positivt att detta har en central roll i kommitténs arbete.

4. Politik för regional utveckling och landsbygdsutveckling

Kapitlet ger en god översikt över nuvarande politikområden och KTH lämnar inga speciella kommentarer på detta.

5. En sammanhållen territoriell politik kräver tydligare ansvarsfördelning och styrning

Frågorna om ansvarsfördelning och styrning är nära kopplade till behovet om ökad, förbättrad samverkan som behandlas i kapitel 6. KTH:s kommentarer är något överlappande mellan dessa avsnitt.

Kommittén lyfter fram behovet av governance som styrningsprincip, det vill säga nätverksstyrning, som nödvändigt i ett tvärssektoriellt politikområde där mål- och resultatstyrning inte är ändamålsenligt. Principen är central och KTH vill betona behovet att i

det fortsätta arbetet fortsatt utveckla detta i linje med principer för flernivåstyrning (multi-level governance). Detta påverkar såväl ansvarsfördelning och styrningsprinciperna som redovisas på s 109. Både den vertikala som horisontella samordningen behöver behandlas.

Det krävs, som konstateras i delbetänkandet, tydligare ansvarsfördelning mellan sektorsmyndigheterna. Tidigare forskning har pekat på regioners förväntning på tydligare sektorssamordning på nationell nivå, så att uppdrag till regional nivå är bättre koordinerade. Här finns en tydlig koppling till behovet av effektivare samverkan.

Genom kommunernas självstyre och huvudansvar för markanvändningsplanering, samt regionens delvis nya organisation och uppdrag inom regionutvecklingsuppdraget, samt landsbygdsfrågornas svaga förankring på lokal och regional nivå finns det stora behov av förtydliganden kring roller och ansvar. Länsstyrelsens roll lyfts fram i delbetänkandet (5.3), vilket KTH vill förstärka då de har en förankring i de lokala och regionala förhållanden, och inom sin organisation har en tvärssektoriell kompetens som inte är rimligt att förvänta sig att regionorganisationerna ska bygga upp. Ett förtydligande om relationen mellan länsstyrelsens och regionens roll, samverkan och ansvar i en territoriell politik är därför välkommet. Att använda de resurser och den kompetens som finns bör vara en grundläggande princip för organisering och ansvarsfördelning.

En vidare belysning av balansen mellan det kommunala och regionala självbestämmandet och statlig styrning är viktig i det fortsatta arbetet. Självbestämmandet bör värnas och ses som en förutsättning för en framgångsrik politik.

En utmaning i nuvarande system är den ibland oavsiktliga styrningen genom de medel som olika sektorsmyndigheter utlyser (enligt sina uppdrag). De har potential att leda mot uppsatta mål, men kan också leda till en snedvridning och felanvändning av medel. Att ansöka om medel är en fråga om resurser och kompetens, och även genomförande av de projekt som erhålls kräver resurser i tid, kompetens och personella resurser. Kommuner och regioner har skilda förutsättningar att vara framgångsrika. Här finns en risk att prioriteringarna blir inriktade på de områden där det är möjligt att få extra medel, snarare än de prioriteringar som görs från de lokala och regionala behoven och förutsättningarna. Det finns även en risk för "projektfiering", som motverkar en långsiktighet även om det är ambitionen. Det lärande som lyfts som viktigt i politiken måste också gälla i praktiken på lokal och regional nivå. Men då krävs en förutsägbarhet och långsiktiga förutsättningar. Hur ekonomiska utfall av detta påverkas bör ingå i slutbetänkandets konsekvensanalys, eller belysas på annat sätt.

6. En ny territoriell politik kräver samverkan

KTH ser detta som en av de stora utmaningar men också möjligheter som finns i både nuvarande politik och i framtida genomförande av politiken, vare sig ett nytt politikområde etableras eller de nuvarande kvarstår. Utmaningarna att verka för bättre samverkan bedöms som större vid ett utfall där de nuvarande politikområdena kvarstår, även om förtydligande av roller och ansvar sker. Som påpekas i delbetänkandet är det ett tvärssektoriellt politikområde. Det innebär att det finns en rad utmaningar för samverkan, kopplade till bland annat resurser, mål men även institutionella förutsättningar som organisering, traditioner och

normer och gällande lagstiftning inom respektive område. Inte minst traditioner och normer kan vara svårare att överkomma än de mer praktiska aspekterna. De uppdrag om samverkan mellan statliga sektorsmyndigheter som länge förekommit inom alla politikområden har haft varierande utfall. Detta är en aspekt som inte ska underskattas, men det är ändå viktigt att fortsatt arbeta för förutsättningar för bättre samverkan. Samverkan behöver dels stärkas mellan sektorerna, men även mellan de administrativa nivåerna, och inkludera kommunal, regional och statlig nivå.

Samverkan är resurskrävande, och här finns ibland en förväntan på andra parter förutsättningar av att delta i samverkansprojekt som inte motsvarar de reella förutsättningarna. Detta behöver vidare belysas, men kommer inte helt kunna lösas inom detta arbete. Dock kan förutsättningarna stärkas. Betoningen som framförs att samverkan behöver vara ändamålsenlig och att nyttan ska överväga kostnaden är en bra utgångspunkt som behöver översättas till de olika aktörerna.

Att regionala frågor också involverar civilsamhällets aktörer och näringsliv i ett samverkansperspektiv ses som viktigt, och kan fortsatt behandlas utöver det föreslagna förtydligandet i lagstiftningen. Kommunernas roll i detta blir central, även ur ett demokratiskt perspektiv.

7. Regional utvecklingspolitik och landsbygdspolitik – ett eller två politikområden?

KTH ser stora fördelar med en samordnad nationell territoriell politik i linje med de principer som diskuteras i delbetänkandet.

Regionalt utvecklingsarbete behöver för att vara meningsfullt beakta landsbygdsfrågor. Men genom att de är två, i sig tvärsektoriella politikområden, finns, som påpekas i delbetänkandet, otydligheter, både mellan och inom respektive område. Genom att skapa ett nytt politikområde som ersätter dessa kan en ökad tydlighet uppnås kring ansvar och samverkan, och långsiktigt effektivare resursanvändning och bättre utfall av politiken. Landsbygdsfrågornas ställning bedöms också stärkas genom att vara mer integrerat, och bättre integrerat i kommunal och regional politik och verksamhet.

Vidare är det viktigt att beakta att politiken skapar en flexibilitet utifrån betoningen av behovet att utgå från lokala och regionala förhållanden. Detta blir en utgångspunkt för att möjliggöra genomförandet i alla delar av landet med dess skilda utmaningar, och där de specifika förutsättningarna och regionala resurserna blir avgörande. Enhetligheten bör ligga i de övergripande målsättningarna och i ansvarsfördelning.

Inte bara förutsättningar för ett nytt politikområde, utan även former för införandet av detta bör diskuteras i slutbetänkandet.

8. Konsekvenser av utredningens förslag

De utgångspunkter för konsekvensanalys av utredningens förslag som presenteras i 8.1 är rimliga, men kan möjligen behöva kompletteras och konkretiseras inför konsekvensanalysen av slutbetänkandet.

Om förslaget landar i en sammanhållen territoriell politik blir en samhällsekonomisk analys av detta centralt.

9.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar

KTH stöder förslaget till förtydligande att samrådet ska ske med företrädare för civilsamhällets organisationer, som ersätter dagens ”berörda” samt tillägget med hänvisning till lagstiftning om minoriteter och minoritetsspråk.

KTH:s remissvar har utarbetats av institutionen för samhällsplanering och miljö, samordnat av avdelningschef Maria Håkansson, vid skolan för arkitektur och samhällsbyggnad.

Beslut om att avlämna KTH:s remissvar har fattats i rektors ställe av prorektor Mikael Lindström. Närvarande vid beslutet var universitetsdirektör Kerstin Jacobsson, biträdande universitetsdirektör Fredrik Oldsjö, ordförande för Tekniska Högskolans studentkår Lydia Boij, utredare Åsa Gustafson och mötets sekreterare Annette Grahn.

Denna handling har hanterats digitalt och är därför inte undertecknad.